

slovenský národopis

| 3 | 25 |

VEDA, VYDAVATEĽSTVO
SLOVENSKEJ
AKADÉMIE VIED, 1977

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online
sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV
(v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné
zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.ceeol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

ŠTÚDIE

Solomon I. B r u k: Ekológia a etnografia. Problémy vzťahov: príroda a spoločnosť 369
 Jenő Barabás: Možnosti etnokartografického znázornenia vývinu kultúry a tradície 375
 Soňa Kovačevičová: Niektoré problémy etnokartografie na Slovensku v súčasnosti 385
 Oldřich Sirovátka: Otázky a úkoly srovnávací folkloristiky 392
 Alexander Frický: Regionálne prvky na ikonopisných pamiatkach na východnom Slovensku 406

MATERIÁLY

Marie Majtánová: Z kultúrnej histórie húb 415
 Štefan Buzalka: Predpis na pečenie kysnutého chleba zo zemiakov z roku 1803 423

DISKUSIA – GLOSÝ

Mária Ksová: Tendencie v súčasnej štruktúrnej folkloristike 427

ROZHLADY

Seminár o vzťahu dedinskej a mestskej architektúry 435
 Václav Frolec: Některé problémy studia vztahů mezi městským a vesnickým domem 435
 Karol Strelec: Filiácie ľudovej a mestskej architektúry v oblasti Kremnice 443
 Jaroslav Sedláček: Rožnovské náměstí v 19. století 461
 Josef Vařeka: Vznik okapové orientace u českého domu 470
 Jan Souček: Vztah rolnického a měšťanského obydlí ve Strážnici 474
 Jiří Langer: Oravské kúrie ako typologický medzičlánok 480
 Věra Kovářů: Společné a rozdílné rysy ve stavebním vývoji města a vesnice (Gottwaldov-Zlín) 495
 Jozef Ušák: Architektúra spišských miest a jej odraz vo vidieckych stavbách 500
 Josef Tomeš: Nouzová obydlí na jihovýchodní Moravě 508
 Za profesorom Jozefom Markovom (Soňa Švecová) 514
 Prof. Pavol Tonkovič sedemdesiatročný (Soňa Burlasová) 515
 Výstava pastierskeho umenia na Bratislavskom hrade (Ján Podolák) 516

RECENZIE A REFERÁTY

СТАТЬИ

Соломон Брук: Экология и этнография. Проблемы отношений: природа и общество 369
 Енё Барабаш: Возможности этнографического изображения развития культуры и традиции 375
 Соня Ковачевичова: Некоторые проблемы этнокартграфии в Словакии в настоящее время 385
 Олдржих Сироватка: Вопросы и задачи, стоящие перед сравнительной фольклористикой 392
 Александр Фрицкий: Региональные элементы на иконописных памятниках из восточной Словакии 406

МАТЕРИАЛЫ

Мария Майтанова: Из культурной истории грибов 415
 Штефан Бузалка: Рецепт для выпечки квашеного хлеба из картофеля от 1803 г. 423

ДИСКУССИЯ, КОММЕНТАРИЙ

Мария Косова: Тенденции современной структурной фольклористики 427

ОБЗОРЫ

Семинар об отношении сельской и городской архитектуры 435
 Вацлав Флорек: Некоторые проблемы изучения отношений между городским и сельским домом 435
 Карол Стрелец: Филиации народной и городской архитектуры в области Кремницы 434
 Ярослав Седлачек: Рожневская площадь в 19 веке 461
 Йозеф Варжека: Возникновение боковой водосточной ориентации у чешского дома 470
 Ян Соучек: Отношение крестьянского и городского жилища в Стражнице 474
 Йиржи Лангер: Оравские усадьбы в качестве типологического промежуточного звена 480
 Вера Коваржу: Общие и различные черты в развитии строительства в городе и деревне (Готтвальдов-Злин) 495
 Йозеф Ушак: Архитектура спишских городов и ее отражение в сельском строительстве 500
 Йозеф Томеш: Временные жилища в юго-восточной Моравии 508

РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ

NIEKTORÉ PROBLÉMY ETNOKARTOGRAFIE NA SLOVENSKU V SÚČASNOSTI

SOŇA KOVAČEVIČOVÁ
Národopisný ústav SAV, Bratislava

Záverečná oponentúra prvej etapy Etnografického atlasu Slovenska v roku 1975 hodnotila dosiahnuté výsledky ako základ, na ktorom bude možné v ďalších piatich rokoch v duchu marxistickej metodológie rozvíjať prácu. Pred dvoma mesiacmi sme mali možnosť porovnať koncepciu našej práce a výsledky prvých hotových kartogramov i komentárov s výsledkami práce dvadsiatich európskych etnografických centier.¹ Konfrontácia našej práce s prácou stredísk, ktoré pracujú už desiatky rokov (nemecké polstoročia, švajčiarske tri desaťročia), ale i s mladšími (sovietskym, poľským i maďarským), ako aj výsledky domácich oponentúr potvrdili náš názor, že dosiahnuté kvantitatívne, no hlavne kvalitatívne výsledky súvisia s tým, že Etnografický atlas Slovenska, ako úloha a etnokartografia, ako metóda neostali osihotené, ale spojené s ostatnými úlohami a metódami slovenskej etnografie a folkloristiky. Tým je zaručené, že etnokartografia je časťou bádateľského systému slovenského národopisu a celkové napredovanie etnografického a folkloristického bádania posúva i etnokartografické postupy a naopak, schematizmus a rutinérstvo, ktoré miestami v našom národopisnom bádani dožíva, sa odráža i na kartogramoch a komentároch.

V posledných piatich rokoch rôzne podujatia Národopisného ústavu Slovenskej akadémie vied podmienili smelšie riešenie národopisnej problematiky a úsilie po marxistickom rozpracovaní a rozvíjaní metodológie. Tieto semináre, sympóziá a konferencie riešili problematiku hlavných výskumných úloh etnografie i folkloristiky. Dokladajú to referáty a štúdie uverejňované v časopise Slovenský národopis i samostatné publikácie, ktorých veľká časť pre novosť tematiky i riešenia bola odmenená rozličnými cenami.

A jednako sa domnievame, že s postupmi, aké v slovenskom národopise ešte dožívajú, nemôžeme byť spokojní. Nás sa táto skutočnosť týka najmä vzhľadom na výsledky prvých dvoch rokov vyhodnocovacích prác Etnografického atlasu Slovenska (ďalej EAS). Možno konštatovať, že na pôde tejto úlohy sa usilovne premýšľalo ako využiť nové poznatky z rôznych iných vedeckých podujatí. Prejavilo sa toto však zatiaľ skôr v diskusiách ako už v konkrétnych štúdiách, či v spôsobe zostavenia komentárov a kartogramov.²

Metóda práce vytvorená pre druhú etapu vytýčila cieľ, aby sa v priebehu etnokartografických prác popri verifikácii rozpracovali tieto závažné problémy:

celok a časť,
čas a priestor,
spoločnosť a jednotlivec,
základňa a nadstavba,
prírodné a spoločenské prostredie a
kultúra,
etnické špecifikum a interetnické
vzťahy³.

K takto nastolenému rozpracovaniu problémov v plnej miere nedošlo z viacerých príčin. Práca na I. etape EAS začala v roku 1975 zaostávať, a preto v nasledujúcom roku ju bolo treba urýchliť a vytvoriť také schémy, ktoré by zaručili dobehnutie zameškaného.⁴ Zároveň však bolo potrebné sústredené doklady verifikovať, to znamená kvantitatívne zhodnotiť. Všetky tieto okolnosti, dôležité pre priebeh práce a jej kvantitatívne splnenie prekryli úsilie o konkrétne rozpracovanie metodiky práce, ako ju požadoval Projekt II. etapy. Nie je to však jediná príčina. Zdá sa, že sme nedostatočne využili i výsledky filozoficko-metodologických seminárov, a tým postuláty v nich obsiahnuté vyzneli jednorazovo. Netreba sa báť povedať, že od teoretického rozpracovania metodológie vždy treba postupne prechádzať na riešenie problémov na základe konkrétnych dokladov ľudovej kultúry. Ospravedlnenie tejto skutočnosti spočíva i v tom, že sa metóda ľahšie teoreticky precizuje, ako sa ňou spracúva konkrétny materiál a i keď takýmto rozpracovaním v praxi sa potom sama metóda zasa ďalej dotvára. Toto konštatovanie sa však nevzťahuje len na atlasové práce u nás, ale vôbec národopisné práce z posledných rokov, pričom sa smelšie napreduje vo folkloristike ako v etnografii.⁵

Z mnohých dôležitých problémov, ktorých rozpracovanie nás očakáva, vyberáme tie, ktoré majú priamy dosah na prípravu Etnografického atlasu Slovenska. Za jednu z rozhodujúcich otázok považujeme vyjasnenie pojmov a náplne termínov *typ* a *typológia*. Ťaž-

kosť spočíva v tom, že väčšina odborníkov v atlasových i neatlasových prácach považuje typ za konštantu, a nie za relatívnu hodnotu podmienenú spoločnosťou, prostredím.⁶ Statické chápanie typu vo vzťahu ku geografickému rozšíreniu sa usilujú niektoré atlasy prekonať tým, že hovoria o historicko-etnografickom atlase⁷. Etnografický atlas Slovenska si určil cieľ: sústreďiť doklady tak, aby ich bolo možné porovnať v čase, priestore a funkcii⁸. Tým sme sa usilovali zaužívané sledovanie typológie samo osebe rozšíriť o vzťahy k spoločnosti a človeku v určitom geografickom priestore a časovom výseku.

V. U r b a n c o v á v referáte na bilaterálnom čs.-sov. filozoficko-metodologickom seminári *Miesto etnografie v systéme vied* poukázala na úsilia slovenských etnografov prekonať jednostranné chápanie typu tým, že sa usilujú patričný typ bližšie určiť funkciou, ktorú v danom čase a na danom území spĺňa. J. V. B r o m l e j na spomínanom seminári, A. P r a n d a na seminári *Jednotlivé, zvláštne a všeobecné v procese zmien ľudových tradícií v období budovania socializmu* a M. L e š č á k na seminári slovenských folkloristov v rôznom kontexte poukázali, ako správnym určením typu a jeho genézy sa problematika etnografického a folkloristického bádania posúva smerom do histórie kultúry. Na druhej strane však typ začlenením do kultúry spoločenstva určitého etnika v určitom čase a funkciou v tomto spoločenstve, ktorú plní, sa stáva typickým pre dané prostredie.¹⁰ Zdôraznili, že práve táto okolnosť spôsobuje, že sa zo všeobecného stáva zvláštne. Existujúcich už päťsto nálezových kartogramov a komentárov EAS túto požiadavku pomerne málo alebo nedostatočne preukazateľne berie na vedomie. Je pravda, že nálezové komentáre a kartogramy nemôžu v plnej miere tieto okolnosti zachytiť, no treba, aby sme už pri zostavovaní

mapy, znakov, legendy o nich vedeli, pretože analytické i syntetické kartogramy a ich komentáre budú výsledkom takéhoto sledovania.

Ďalším nedostatkom práce na príprave EAS je, že dosiaľ väčšina spolupracovníkov, hlavne však etnografov má názor, že jedinou metódou na sledovanie národopisných dokladov je historická metóda. Štúdie, v ktorých sa rozoberajú atlasové nálezy, sú potom postavené tak, že sa v nich nálezy posledného storočia spracúvajú na základe priamo i nepriamo datovaných dokladov od najstarších po najmladšie, obyčajne od starých Slovanov podnes. Urbanová i Leščák na spomínaných podujatiach názorne poukázali na neúnosnosť mechanického prenášania metódy histórie na etnografiu, ktorej predmet bádania je podstatne iný ako v histórii.¹¹ Jeden na etnografických, druhý na folkloristických dokladoch osvetľujú, že historický postup nerieši a nevysvetľuje, čo skúmaný jav v danom čase, priestore a spoločnosti typizuje, ale len v danom čase viac alebo menej opisuje jeho existenciu. A už vôbec sa táto metóda sama nevie vyrovnáť s existenciou viacerých časove, geograficky i spoločensky odlišných javov, ktoré v jednej dobe v určitom spoločenstve plnia rôzne úlohy a navzájom sa podmieňujú. Atlasové výskumy tento názor v plnej miere potvrdili.

Ako teda chápať a vysvetľovať historickosť zistených javov? Zaužívanými historickými postupmi alebo sa pokúsiť rozpracovať také, ktoré zaručujú objektívnosť synchronnej analýzy a pravdivosť diachrónneho vysvetlenia? A pritom sa pokúšať objaviť nielen genézu javu, ale aj zistiť, kedy, ako a prečo v danom kultúrnom systéme patričný jav fungoval? Počas dvojročnej práce na kartogramoch sme sa viacerí presvedčili, že podmienkou dobrého kartogramu a komentára je poznanie genézy javu, ale aj poznatky o jeho fungovaní

(doma i za hranicami) v rozličných spoločenstvách a rôznych časových úsekoch. Hlbšie vysvetlenie iste bude úlohou syntézy, pre ktorú má atlas pripraviť doklady. No pri príprave podkladov, ako aj pri ich vysvetľovaní nepoznanie historicko-genetického hľadiska by bolo práve takou jednostrannosťou, ako len synchronne funkčné sledovanie.¹²

Problematiku *kultúry, prírodného a spoločenského prostredia* a vzťahy medzi nimi sledovali v posledných rokoch viaceré národopisné podujatia. Napríklad: Sympózia a semináre Československej sekcie pre výskum ľudovej architektúry pri Medzinárodnej komisii pre výskum ľudovej kultúry v Karpatoch a na Balkáne, bilaterálny filozoficko-metodologický seminár *Miesto etnografie v systéme vied. Jednotlivé zvláštne a všeobecné v procese zmien ľudových tradícií v období budovania socializmu*, sympóziu slovenských folkloristov a pod.¹³ Je pravda, že vyslovené tézy o dialektickej podmienenosti prírody, spoločnosti a kultúry sa viac konštatovali, ako rozpracovávali. No, boli vyslovené a doložené príkladmi ľudovej kultúry. Stalo sa však, ako už viac ráz, že tieto čiastkové poznatky sa nestali samozrejmosťou našej každodennej vedeckej praxe. Toto konštatovanie je o to závažnejšie, že špecifickosť etnografie nespočíva vo vypracovaní diagramov ako ilustrácií a doplnkov pre iné postupy národopisného bádania, ale v postupe, ktorý umožňuje sledovať vzťahy medzi kultúrou, geografickým a čiastočne i spoločenským prostredím v určitom čase a priestore. Geografické a demografické podklady pre takúto prácu u nás vytvára tím pracovníkov v Geografickom ústave SAV a v Slovenskej kartografii. Ich veľká časť je publikovaná a tým prístupná. Tieto podklady vyjadrujú mnohostné údaje rôznymi druhmi kartogramov a diagramov, často v mierach, s ktorými aj my

v Etnografickom atlase Slovenska pracujeme. Referáty V. I. Kozlova a J. V. Bromleja na prvom bilaterálnom filozoficko-metodologickom seminári upozornili na vzťahy medzi etnografiou, geografiou.¹⁴ Vyšli i ďalšie dôležité publikácie (*Československá vlastivěda I. Příroda*, Praha 1968 a *Slovensko 3, Lud I. časť*, Bratislava 1974), ktoré obsahujú základné podklady pre našu prácu.¹⁵ Stali sa však len v ojedinelých prípadoch pomôckou, čo sa potom pochopiteľne negatívne prejavuje nielen v zostavovaní kartogramov, ale i v určení problematiky komentárov a vedie k jednostrannému sledovaniu javu a typu, o čom sme už hovorili.

Etnografický atlas Slovenska je územným a nie národným atlasom. Sústredili sa v ňom doklady i z maďarských, ukrajinských a čiastočne i poľských a nemeckých lokalít. Túto skutočnosť zatiaľ vyjadrujú len názvoslovné kartogramy, aj to často len poznámkou „inojazyčný“ alebo „iný názov“. Časť si ich však všíma, že maďarské, ukrajinské a nemecké názvy na juhovýchodnom a juhozápadnom Slovensku nie sú rovnaké, ale v preklade korešpondujú s miestnymi slovenskými názvami. Celostný pohľad na systém kultúry juhozápadného a severovýchodného Slovenska a vôbec kultúry Slovenska vyžaduje, aby sme sa na pôde Etnografického atlasu Slovenska zaoberali hlbšie *problematikou interetnických vzťahov* a nielen na názvoslovných kartogramoch. Pritom sa bude treba zamyslieť či v patričných oblastiach (vrátane Spiša) dochádzalo k akulturácii, konsolidácii alebo k integrácii. Pokus o takéto riešenie na problematike ľudového bývania realizovala Československá sekcia pre výskum ľudovej architektúry pri MKKK.¹⁶ Veľká časť prednesených a uverejnených referátov však ostala len pri opise objektov tých regiónov, kde býva viac národností, a nezaoberala sa riešením uvedenej prob-

lematiky na dokladoch ľudového bývania. Problematiku predtým širšie rozviedol J. V. Bromlej a potrebu takéhoto bádania žiadal na sympóziu slovesných folkloristov rozpracovať vo folkloristike i M. Leščák.¹⁷ Aplikáciu i rozpracovanie týchto otázok na dokladoch sústredených atlasom je predpokladom splnenia cieľa Etnografického atlasu Slovenska, v ktorom máme podať obraz o ľudovej kultúre na Slovensku, na tom geografickom priestore karpatskej krajiny, kde po tisícročia býva spolu v rôznom zastúpení 4 až 6 etníc.¹⁸ Na základe dokladov zhromaždených pre Etnografický atlas Slovenska považujeme za potrebné zamyslieť sa, či pri rozbere kultúrneho materiálu pochádzajúceho z 19. a 20. storočia — ak nemáme byť takí jednostranní, akými bola časť západnej etnografie a kultúrnej histórie v 30. a 40. rokoch — vystačíme so sledovaním špecifickosti slovenskosti; či totiž typickosť slovenskej kultúry nehľadať práve v interetnických súvislostiach a vzťahoch.

Paradoxom atlasových prác je, že veľká časť otázok zameraná na archaizmy doniesla nasledovné doklady: 1. ukazuje *pretrvávajúce mnohých tradícií do súčasnosti*, pričom došlo k zmene ich funkcie a vzápätí i k obmene formy napríklad vo výročnom zvykosloví, v strave; 2. existujú však aj doklady, ktoré svedčia o tom, že *na základe nových potrieb začali fungovať nové tradície*, a pretrvávajú v danom prostredí už dve i viac desaťročí. A práve v oboch prípadoch, aj tam, kde sa dotazníky na tieto okolnosti nepýtali, upozornili na ne sami informátori. Pri týchto premenách sa ako aktívny činiteľ prejavila rodina, ale i rozličné osvetové zariadenia, škola, masovokomunikačné prostriedky. A tieto okolnosti pôsobili aj na našich informátorov, ktorí pohotove dopĺňali naše bádanie samostatnými údajmi. Treba konštatovať, že viaceré kartogramy a komentáre tieto zmeny

zaznamenali a čiastočne i v parciálnych štúdiách publikovali a v nich sa pokúšali aplikovať nové postupy.¹⁹ Na základe týchto skúseností možno vysloviť tézu, že Etnografický atlas Slovenska má možnosť vytvoriť podklady nielen na sledovanie charakteru a vývinu ľudovej kultúry smerom do minulosti, ale že v určitých prípadoch môže poukázať i na procesy, ktoré v ľudovej kultúre nastali v období budovania socializmu. Analýzou vývojovej mechaniky a odkrytím vzťahov medzi kultúrou, spoločnosťou a prostredím môže prispieť aj k prognózovaniu vývinu tých kultúrnych fenoménov, ktoré súvisia s novými i starými tradíciami.

Na základe uvedených kladov a záporov našej práce sa pokúsim zhrnúť hlavné zásady budúcej práce. Predovšetkým bude treba dbať o to, aby sme po zakončení sympózia nanovo neupadli do starej pracovnej schémy, ale aby sme sa usilovali aj za cenu možnej nedopracovanosti a začiatočných omylov interpretovať výsledky predchádzajúcich podujatí do budúcich etáp prípravy Etnografického atlasu Slovenska. To znamená:

1. V plnej miere uplatňovať zásady

vytýčené Projektom EAS, II. etapa v kapitole Cieľ a metóda.

2. Pritom brať do úvahy výsledky folkloristického a etnografického bádania na poli metodológie.

3. Historicko-genetické bádanie doplniť systémovým bádanim.

4. V kartogramoch a komentároch dôsledne uplatňovať ekologické aspekty a vyjadriť to aj podkladovými mapami alebo samostatnými doplnkovými kartogramami.

5. Poukázať na to, čo je v našej kultúre všeobecné, čo je zvláštne a jedinečné, čo spôsobuje, že zo všeobecného sa stáva zvláštne.

6. Určiť a názorne ukázať úlohu tradícií (progresívnu i regresívnu).

7. Na kartogramoch i v komentároch zobrazovať i riešiť interetnické vzťahy.

8. Všade, kde sa ukazujú možnosti, vytvoriť i kartogramy ukazujúce premeny, ku ktorým došlo v období budovania socializmu.

9. Mať na zreteli, že vytvárame jeden z dôležitých podkladov pre budúcu syntézu, preto výber kartogramov a komentárov zamerať na podstatné problémy, týkajúce sa vývinu a charakteru ľudovej kultúry.

10. Prácu viesť tak, aby sme ju ukončili v roku 1980.

POZNÁMKY

¹ Stalo sa tak na VI. medzinárodnom zadnutí organizačnej komisie Etnografického atlasu Európy v septembri 1976, kde z príležitosti desaťročnej činnosti tejto ustanovizne demonštrovali svoje práce jednotlivé atlasové centrá (okrem Albánie, Francúzska a Portugalska všetky európske štáty).

² Hlavne počas čítania kartogramov a na poslednej inštrukčnej EAS v marci 1976 v Moravanoch.

³ Pozri Etnografický atlas Slovenska. Projekt druhej etapy práce. Bratislava 1975, s. 27–40.

⁴ Medzi hlavné príčiny zaostávania patrí okolnosť, že v posledných troch rokoch piatej päťročnice vždy v štvrtom štvrtroku chýbali finančné prostriedky na terénny výskum, čo

bolo spôsobené znížením položky Národopisného ústavu určenej na výskum v teréne. Mnohí pracovníci toto obmedzenie preklenuli tým, že výskumy realizovali za vlastné finančné prostriedky, čím sa pričínili o splnenie úlohy.

⁵ Dokladajú to hlavne štúdie a správy uverejnené v časopise Slovenský národopis, 1972, č. 2, 3; 1975, č. 4; 1976, č. 3.

⁶ Pri riešení tohto pálčivého problému bude treba sa zamyslieť nad typom ako hodnotou (ako axiologickým problémom). Pritom si bude treba uvedomiť, že objektívno-idealistické chápanie hodnoty spočíva v názore o nadpozemskej podstate mimo priestoru a času. V marxistickom chápaní problém hodnoty stráca univerzalizmus a nadobúda relatívne samostatný charakter. To znamená, že každá hod-

nota a teda i typ sa skúma ako špecifický sociálny jav, ako určitý prejav spoločenských vzťahov a normatívno-hodnotiacej stránky spoločenského vedomia (Filozofický slovník. Bratislava 1974, s. 41–42, heslo axiológia).

⁷ Napríklad etnografické atlasy, ktoré vydáva EI AN ZSSR, Projekt Bulharského historicko-etnografického atlasu, Projekt D. Stránskej, týkajúci sa Československého národopisného atlasu.

⁸ Etnografický atlas Slovenska. Projekt a dotazník. Bratislava 1970, s. 51 bod 1.

⁹ URBANCOVÁ, V.: Vzťah etnografie k histórii. In: Slov. Národopis 21, 1973, s. 330.

¹⁰ BROMLEJ, J. V.: K otázke vzájomného vzťahu etnografie a vied o kultúre. In: Slov. Národopis, 21, 1973, 319 n a ďalej... — PRANDA, A.: Kategórie jedinečného, zvláštneho a všeobecného v marxistickej filozofii a etnografii. In: Slov. Národopis, 24, 1976, 595 n. — LEŠČÁK, M.: Teoretické problémy súčasnej slovenskej folkloristiky. In: Slov. Národopis, 24, 1976, s. 337 n.

¹¹ URBANCOVÁ, V.: c. p., s. 237 a ďalej. — LEŠČÁK, M.: c. p.

¹² Takúto syntézu predvída i cieľ EAS v Projekte prvej etapy v bode 3 (Etnografický atlas Slovenska. Bratislava 1970, s. 51). V perspektívnom pláne na roky 1980–1990 predpokladá sa rozpracovanie takejto úlohy.

¹³ Väčšina referátov z týchto podujatí bola

už uverejnená, a to problémy ľudovej architektúry a bývania v zborníku Ethnographia Carpatica — Ľudové staviteľstvo v karpatskej oblasti, Bratislava, 1974 v časopise Slovenský národopis, 24, 1976, s. 222–304, 1977, č. 3. Ostatné pozri v 10. poznámke nášho textu.

¹⁴ BROMLEJ, J. V., c. p. — KOZLOV, V. I.: Vzájomné vzťahy etnografie s geografiou a demografiou. Slov. Národopis, 21, 1973, s. 343 n.

¹⁵ Československá vlastivěda I. Příroda. Praha, 1968, Slovensko 3, Ľud I. časť, Bratislava 1974.

¹⁶ Podujatie pod titulom Seminár o interetnických vzťahoch v ľudovom staviteľstve sa konal v októbri 1974 v Kežmarku. Výber z referátov, ktoré na ňom odznali, je uverejnený v Slovenskom národopise, 24, 1976, 2, s. 222 n.

¹⁷ BROMLEJ, J. V.: K otázkam základných typov a „vnútorného mechanizmu“ etnických procesov. In: Slov. Národopis, 20, 1972, s. 177 n. — LEŠČÁK, M., c. p.

¹⁸ O riešenie interetnických vzťahov na základe osídlenia Slovenska a jazykovedného rozboru sa začiatkom 60. rokov pokúšal P. RATKOŠ. Štúdia ostala neuverejnená.

¹⁹ Pozri materiálové štúdie P. SLAVKOVSKÉHO, R. STOLIČNEJ, S. KOVAČEVIČOVEJ uverejnené v Slovenskom národopise a štúdiu N. SIEGELOVEJ-KLEPÁČOVEJ v Národopisných aktualitách.

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЭТНОКАРТОГРАФИИ В СЛОВАКИИ В НАСТОЯЩЕЕ ВРЕМЯ

Резюме

На основе оценки прошедшего периода подготовки Этнографического атласа Словакии (ЭАС) и заключительной защиты I этапа и на основе сопоставления с результатами работы европейских национальных атласных центров автор высказывает мнение, что в последние годы количество в ЭАС переросло качество. Этот факт потом привел к недостаточной разработке для нужд этнографии следующих вопросов: целое и часть, пространство—время, общество и индивидуум, база и надстройка, природная среда и культура, этническая специфика и интерэтнические отношения. Причины этого положения автор видит в следующем: 1. несоблюдение графика работ в 1975 г., 2. незавершение оценки в 1976 г., 3. схематизация работы, 4. недостаточность кооперации между старшими и младшими работниками, 5. недостаточное использование методологических знаний, в особенности результатов философско-методологических семинаров. Она констатирует, что от рассуждений и теоретических разработок необходимо постепенно перейти к решению конкретных проблем народной культуры

и именно путем применения методов, уточненных на философско-методологических семинарах и симпозиумах.

На базе опубликованных результатов философско-методологических семинаров и научной деятельности института вообще автор анализирует такие важные для работы над атласом понятия как тип и типология, исторический метод в этнографии, культурные, природные и общественные условия среды, интерэтнические отношения, традиция в современности. Она формулирует принципы работы над атласом для последующего периода.

Необходимо стремиться, даже ценой недоработки и начальных ошибок, к интеграции результатов предыдущих семинаров и симпозиумов, а также статей по частичным вопросам с методами подготовки ЭАС. Это означает:

1. В полной мере применять постулаты, выдвинутые Проектом ЭАС II в главе «Цель и метод».

2. При этом принимать во внимание результаты последних пяти лет исследования и прин-

ципы, выдвинутые на упомянутых методологических семинарах.

3. Историко-генетическое исследование дополнить системным исследованием.

4. В картограммах и комментариях последовательно применять экологические аспекты и отразить этот факт и в основных картах, или же при помощи самостоятельных дополнительных картограмм.

5. Указать на то, что в нашей культуре является общим, что — особенное и единичное.

6. Определить и наглядно показать прогрессивные и регрессивные виды традиций.

7. Заниматься в картограммах и комментариях интерэтническими отношениями.

8. Везде, где это оказывается возможным, создать и картограммы, показывающие изменения, произошедшие за последние десятилетия.

EINIGE PROBLEME DER SLOWAKISCHEN ETHNOKARTOGRAPHIE IN DER GEGENWART

Zusammenfassung

Die Autorin würdigt die bisherige Vorbereitung des Ethnographischen Atlases der Slowakei (EAS) samt der Abschlußopponentur seiner I. Etappe und konfrontiert die erzielten Resultate mit den Arbeitsergebnissen anderer europäischer Atlaszentren. Auf Grund ihrer Feststellungen spricht die Verfasserin die Meinung aus, daß die Quantität der Arbeit am EAS in den letzten Jahren ihre Qualität übertroffen hätte. Diese Tatsache habe eine für die Erfordernisse der Ethnographie nicht genug gründliche Bearbeitung folgender Fragen verursacht: Gesamtheit und Teil, Zeit und Raum, Gesellschaft und Individuum, Basis und Überbau, natürliche Umwelt und Kultur, ethnische Besonderheiten und interethnische Beziehungen. Die Ursachen dieses Zustandes erblickt die Autorin in folgenden Mängeln: 1. Nichteinhaltung des Arbeitsharmonogramms im J. 1975, 2. Unvollendete Auswertung im J. 1976, 3. Schematisierung der Arbeit, 4. Unzureichende Kooperation zwischen älteren und jüngeren Forschern, 5. Ugenügende Ausnutzung der neuesten methodologischen Erkenntnisse, insbesondere der Ergebnisse der philosophisch-methodologischen Seminare.

Die Verfasserin stellt fest, daß man von der Etappe der Erwägungen und theoretischen Pläne allmählich zur Lösung konkreter Probleme Volkskultur übergehen müsse, und zwar gerade durch die Anwendung der Methoden, die auf den philosophisch-methodologischen Seminaren und Symposien präzisiert wurden.

Auf Grund der veröffentlichten Ergebnisse der philosophisch-methodologischen Seminare und der gesamten wissenschaftlichen Arbeit des Institutes analysiert die Verfasserin die für die Ausarbeitung des Atlases wichtigen Begriffe: Typus und Typologie, die historische Methode in der Ethnographie, die kulturelle,

natürliche und gesellschaftliche Umwelt, die interethnischen Beziehungen, die Tradition in der Gegenwart. Es werden Grundsätze für die Arbeit am Atlas in den künftigen Jahren festgelegt.

Auch um den Preis der Unvollständigkeit und anfänglicher Irrtümer muß man trachten, die Ergebnisse früherer Seminare, Symposien und Teilstudien in die Methoden der Vorbereitung des Atlases zu integrieren. Das bedeutet folgendes:

1. Den Postulaten, die im Projekt des EAS II, Kapitel „Ziel und Methode“, aufgestellt wurden, volle Geltung verschaffen..

2. Die Forschungsergebnisse der letzten fünf Jahre und die auf den methodologischen Seminaren festgelegten Grundsätze berücksichtigen.

3. Die historisch-genetische Forschung durch die Systemforschung ergänzen.

4. In den Kartogrammen und Kommentaren ökologische Aspekte konsequent geltend machen und diese Tatsache auch durch belegende Landkarten oder durch selbständige ergänzende Kartogramme ausdrücken.

5. Darauf hinweisen, was in der slowakischen Kultur allgemein, was spezifisch und was einzigartig ist.

6. Die progressive und regressive Form der Traditionen bestimmen und anschaulich demonstrieren.

7. Sich in den Kartogrammen und Kommentaren eingehend mit den interethnischen Beziehungen befassen.

8. Überall, wo sich die Möglichkeit dazu bietet, auch solche Kartogramme anfertigen, aus denen die Veränderungen zu ersehen sind, die in der Volkskultur in den letzten Jahrzehnten stattgefunden haben.

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Словацкой Академии Наук

Год издания 25, 1977, № 3

Издается четыре раза в год

«ВЕДА», издательство Словацкой Академии Наук

Редакторы Д-р Божена Филова и Павол Стано

Адрес редакции: 884 16 Братислава, Клеменсова 19

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE

Zeitschrift der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Jahrgang 25, 1977, Nr. 3. Erscheint viermal im Jahre

Herausgegeben vom VEDA, Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Redakteure PhDr. Božena Filová und Pavol Stano

Redaktion: 884 16 Bratislava, Klemensova 19

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Slovak Academy of Sciences
Volume 25, 1977, No. 3

Published quarterly by VEDA, the Publishing House of the Slovak Academy of Sciences
Managing Editors PhDr. Božena Filová and Pavol Stano

Editor: 884 16 Bratislava, Klemensova 19, Czechoslovakia

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Académie slovaque des sciences
Année 25, 1977, No 3. Parait quatre fois par an
Editions de VEDA, maison d'édition de l'Académie slovaque des sciences

Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et Pavol Stano

Rédaction: 884 16 Bratislava, Klemensova 19

SLOVENSKÝ NÁRODOPIIS

Časopis Slovenskej akadémie vied

Ročník 25, 1977, číslo 3 — Vychádza štyri razy do roka

Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied

Hlavná redaktorka PhDr. Božena Filová, CSc.

Výkonný redaktor Pavol Stano

Redakčná rada: PhDr. Ján Botík, CSc., PhDr.

Soňa Burlasová, CSc., doc. PhDr. Václav Fro-

lec, CSc., doc. PhDr. Emília Horváthová, CSc.,

PhDr. Soňa Kovačevičová, CSc., Igor Kriš-

tek, CSc., PhDr. Milan Leščák, CSc., doc.

PhDr. Ján Michálek, CSc., PhDr. Ján Mjar-

tan, DrSc., doc. PhDr. Štefan Mruškovič, CSc.,

PhDr. Viera Nosáľová, CSc., PhDr. Adam

Pranda, CSc., doc. PhDr. Antonín Robek, CSc.

Výtvarná redaktorka Viera Miková

Redakcia: 884 16 Bratislava, Klemensova 19

Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. p., Martin

Jednotlivé číslo Kčs 20,—; celoročné predplatné Kčs 80,—

Výmer SÚTI č. 8/6

Rozširuje Poštová novinová služba, objednávky vrátane do zahraničia a predplatné prijíma PNS — Ústredná expedícia a dovoz tlače, Gottwaldovo nám. 6/VII, 884 19 Bratislava. Možno objednať aj na každej pošte alebo u doručovateľa.

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1977

Distributed in the socialist countries by SLOVART Ltd., Leningradská 11, Bratislava, Czechoslovakia. Distributed in West Germany and West Berlin by KUBON UND SAGNER, D-8000 München 34, Postfach 68, Bundesrepublik Deutschland. For all other countries, distribution rights are held by JOHN BENJAMINS, N. V., Periodical Trade, Amsteldijk 44, Amsterdam, Netherlands.